

האגודה הישראלית של קלינאי התקשורת
The Israeli Speech Hearing and Language Association
ishla@017.net.il www.ishla.org.il

ינואר, 2007

נייר עמדה בנושא: תפקידם ואחריותם של קלינאי התקשורת באשר ליכולות קריאה וכתובה של ילדים ומתבגרים

כותבות ניר העמדה – קלינאיות התקשורת: עמליה בר און, יורה ויינשטיין, אירית כצנברגר, רונית לוי, איריס סגל, חגית קליימן, דפנה קפלן, ורדה קרייזר.

בשנים האחרונות הצטבר ידע מחקרי רב אודות התפתחות השפה במהלך שנות בית הספר היסודי, חטיבת הביניים והתיכון. בשנים אלו מתפתחות יכולות שפתיות מורכבות הן בלשון הדבורה והן בלשון הכתובה, בהבנה ובהבעה כאחד⁷. התפתחות שפתית זו חיונית לתפקודם האקדמי והחברתי של התלמידים. גם בארץ הצטבר ידע רב באשר להתפתחות יכולות השפה המאוחרת בעברית ותרומתן הייחודית והמשמעותית לרכישה ולהתבססות⁹ של יכולות הקריאה (פענוח¹ והבנת הנקרא²) והכתיבה (איות³ והבעה בכתב⁴).

לקלינאי התקשורת ידע ייחודי רב על הרכישה התקינה של תקשורת, שפה ודיבור מגיל צעיר ועד בגרות ועל ליקויים ברכישת כישורים אלו באוכלוסיות שונות ובכלל זה אצל ילדים ומתבגרים עם לקות שפה-למידה (Language-Learning Disability) ולקות שפה-קריאה (Language-Reading Disability)⁶.

נייר עמדה זה, המבוסס על נייר מקביל של האגודה האמריקאית של קלינאי התקשורת¹² (ASHA) מתמקד בתפקידם ובאחריותם של קלינאי התקשורת באשר ליכולות הקריאה והכתיבה של ילדים ומתבגרים.

יש לציין כי תפקיד זה נעשה במשותף עם מומחים אחרים העוסקים בפיתוח השפה הכתובה. תפקידם הקריטי והישיר של קלינאי התקשורת בהתפתחות קריאה וכתובה אצל ילדים ומתבגרים נובע מכך שהשפה הדבורה והכתובה הן שתי מערכות שפתיות המקיימות ביניהן קשרי גומלין⁸:

- א. השפה הדבורה מהווה בסיס להתפתחות הקריאה והכתיבה.
- ב. בין השפה הדבורה והכתובה מתקיימים יחסי גומלין כך שכל אחת מהן תורמת להתפתחות השנייה. היכולת הלשונית והאוריינית היא תוצר של יחסי גומלין אלה.
- ג. מרבית הילדים עם ליקויים בשפה הדבורה בגיל הרך מתקשים בקריאה ובכתיבה בגילאי בית הספר¹⁰. תלמידים רבים עם קשיים בקריאה ובכתיבה הם למעשה תלמידים עם לקות שפה.
- ד. טיפוח כישורי השפה הדבורה מניב שיפור בכישורי השפה הכתובה (פענוח, איות, הבנה והבעה), וטיפוח כישורי השפה הכתובה תורם לשיפור כישורי השפה הדבורה.

נייר עמדה בנושא: תפקידם ואחריותם של קה"ת באשר ליכולות קריאה וכתיבה של ילדים ומתבגרים

ליקויים בשפה הכתובה בכלל ובמיומנויות הקריאה והכתיבה בפרט כמו גם לקויים בשפה הדבורה יכולים להתבטא באחד או יותר ממרכיבי השפה – פונולוגיה, מורפולוגיה, תחביר, לקסיקון, סמנטיקה ופרגמטיקה⁵. הקשיים יכולים להופיע בהבנה, בהבעה ובמודעות הלשונית ברמות השונות - ברמת הפונמה, ההברה, המילה, המשפט והשיח השלם. לקשיים אלו השלכות ישירות על התפקוד הבית-ספרי, החברתי והרגשי של התלמידים. לפיכך נדרשת התערבות של קלינאי התקשורת שתתייחס לשפה על כל היבטיה. בתהליכי האבחון והטיפול מתייחסים קלינאי התקשורת להיבטים ולמרכיבים שונים של השפה ולהבדלים אישיים ותרבותיים-חברתיים. הם מביאים לתהליך הטיפולי את הידע שלהם על שפה ועל התפתחותה התקינה והלקויה, וכן את ניסיונם הקליני בהערכה, בפיתוח תכניות טיפוליות וחינוכיות ובטיפול בילדים ומתבגרים.

אי לכך, תפקידם ואחריותם של קלינאי התקשורת בתחום השפה הדבורה והכתובה כוללים:

- א. **מניעה:** שיפור כישורי השפה הדבורה, ניצני אוריינות בגיל הצעיר ובניית תשתית לקריאה ולכתיבה במטרה למנוע קשיים עתידיים בשפה הכתובה.
- ב. **איתור מוקדם:** זיהוי ילדים הנמצאים בסיכון גבוה לקשיים ברכישת קריאה וכתיבה.
- ג. **אבחון:** הערכת קשיים בשפה הדבורה (יכולות פונולוגיות, סמנטיות, תחביריות, מורפולוגיות ופרגמטיות) ובשפה הכתובה על היבטיה השונים, אצל תלמידים במגוון הגילאים.
- ד. **טיפול:** תכנון ויישום של תוכניות התערבות פרטניות, קבוצתיות וכיתתיות לתלמידים עם לקות שפה-למידה.
- ה. **יעוץ והדרכה** לצוות החינוכי ולהורים.

לסיכום, לקויות שפה-למידה הן הגורם העיקרי לקשיים בתחומי הקריאה והכתיבה, וקשיים בקריאה ובכתיבה מעצימים את הלקות השפתית⁹. קלינאי התקשורת הם המומחים בתחומים של רכישת שפה ולקויות בשפה הדבורה והכתובה ולכן יש להם תפקיד מרכזי במניעה, איתור מוקדם, הערכה וטיפול בתלמידים עם לקויות שפה-למידה/שפה-קריאה. מכאן שהתהליך האבחוני והטיפולי בתלמידים אלו מחייב את מעורבותם של קלינאי התקשורת.

ביבליוגרפיה

1. בר און, ע' (בהכנה). *תהליכים לשוניים ברכישתה של העברית הלא מנוקדת*. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", הפקולטה למדעי הרוח, ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת תל אביב.
2. קפלן, ד' (בהכנה). *הפן הלשוני של הבנת טקסטים כתובים נרטיביים ועיוניים - מבט התפתחותי*. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", הפקולטה למדעי הרוח, ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת תל אביב.
3. רביד, ד' (2002). שגיאות כתיב אצל הילדים בישראל. *מגמות*, 32, 29-57.
4. רביד, ד' וברמן, ר' (2003). *התפתחות תפיסת המשלב וסגנון השיח הכתוב בהפקת טקסטים בעברית*. דו"ח סיכום מחקר עבור המדען הראשי של משרד החינוך.

5. Leonard, L. B.(1998). *Children With Specific Language Impairment*. Cambridge, Mass: MIT Press.
6. Catts, H. W. & A.G. Kamhi (1999). *Language and reading disabilities*. Allyn & Bacon.
7. Nippold, M. (1998). *Later language development: The schoolage and adolescent years*. Austin: PRO-ED.
8. Olson, D. (1994). *The world on paper*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Share, D.L., & Levin, I. (1999). Learning to read and write in Hebrew. In M Harris, and G. Hatano (Eds.), *Learning to Read and Write: Across linguistics perspective* (89-111). Cambridge: Cambridge University Press.
10. Shatil, E. (1997). *Predicting reading ability: Evidence for cognitive modularity*. Unpublished doctoral dissertation .University of Haifa.
11. Stanovich. K.E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading research quarterly*, 86, 360-406.
12. ASHA (2000). *Roles and Responsibilities of Speech-Language Pathologists with Respect to reading and Writing in Children and Adolescents*. Ad hoc Committee on Reading and Written Language disorders.